

Какво мислят американците за нас

Захари Карабашлиев

Често, докато съм в България, в някакъв момент се стига до „Добре де, кажи сега какво мислят американците за нас.“ И каквото и да съм опитвал да отговоря, е звучало винаги някак недостатъчно. Сякаш събеседниците ми знаят единствения верен отговор и просто ме изпитват, за да се уверят, че аз пак не съм го улучил.

Какъв е имиджът на България в Америка? След 13 години живот в Щатите, аз ще опитам да нахвърлям накратко няколко случки по темата.

Вчера, неделя следобяд, сме на парти в познато семейство. Джефри е от Мисури, жена му Дженифър – от Канада, компанията е интернационална, около трийсетина възрастни плюс деца. В двора на къщата им сме, под сянката на секвои, децата тичат напред-назад и се пръскат с водни пистолети – за тях има какви ли не храсти и скривалища, а за възрастни-

те – увеселителни напитки и разни мезета. Освен домакините, се познаваме с малко хора, което понякога е интересно, а друг път – уморително. С напредването на следобед разговорите потръгват, самосформират се групички по интереси, в които едни говорят за бизнес, недвижими имоти и кризата, други за сърф, а няколко от нас – за всичко останало. Заприказвам се с един французин на име Паскал, биохимик. Когато се разпитахме кой откъде е, той казва: – О,

България – сецам се за чаши. Моля? – възкликвам аз. – Чаши, – казва французинът – имате хубави чаши. Дотогава не ми се бе случвало България да е асоциирана с чаши. Паскал вдига рамене, ъ-ъ-да, ъ-ъ, но това е първият ми импулс за България – чаши. А сега де! Заговорваме по темата за първите импулси. Домакинята, която е театрален критик, отпива от чашата си, примижва и казва: „Хм. Чакай да видим. България. Страна от бившия съветски блок; не е имало война в нея, нали? Трябва да гугълна. Славяни? На Балканите е, нали? Да, трябва да гугълна. С две думи,“ – вдига вежди Дженифър, „нямам никакво знание за нито един аспект от българската култура, а също и история.“ После се усмихва. „Но не се чуди – повечето американци не знаят нищо за Канада, която граничи с повече от десет щата и е най-големият търговски партньор на тази държава, делим най-дълго просъществу-

валата в мир граница на света, делим един и същи език, култура и история и т.н. Извинявам се обаче, че не знам нищо за България.“ Аз възкликвам – Ама за какво се извиняваш? „Е, аз съм канадка, ние винаги се извиняваме.“ Смеем се. Друг член от компанията ни, журналист, с еврейски произход, се включва и започва да реди импулсите за България по точки:

„1) Една от тези източноевропейски, бивши сателити на Съветския съюз, която се оправи и изглежда, че не причинява никакви неприятности на никого.

2) Държава, която не само решава да предпази евреите си от нацистите, но всъщност успява да го осъществи много добре.

3) Тук един остарял, но все пак съществуващ образ: нощ или много облачен ден, ограда с бодлива тел, ръмжаша немска овчарка, опъваща кашка, държана от безлик комунистически граничар, облечен в сив шинел и с автомат, праметнат през рамо.

4) 'Bulgaria' – заглавие на откачена песен на асид-рок групата It's A Beautiful Day, базирана в Сан Франциско през шейсетте.“

На връщане от партито, питам дъщеря си какво знаят съучениците ѝ за България. „Абсолютно нищо.“ Отвърща тя. „Но мислят, че е много яко.“

Един случай: в местен бар се заприказваме с някакъв тип, който се оказва холандец, живеещ отдавна в Калифорния. През 1969-та тръгнал с велосипед да обикаля Балканите и в някакво селце, недалеч от София, го завалил силен дъжд. Влязал в някаква сграда на центъра, защото била отворена външната врата, а и се виждали хора. – И какво имаше вътре? – питам го аз. – Имаше деца със сини връзки и пееха песни пред един портрет на човек с мустаци. Сигурно е било читалище, мисля си, сигурно са пеели пред Георги Димитров. – На здраве! – вдигаме чашите си. Не щеш ли, друг тип от бара, който дотогава

мълчеше, каза: ами, аз съм бил през същата 69-та в България, беше в началото на лятото. Пътувахме с кола от Италия към Турция. Е – казвам – вие сигурно сте се разминали с холандеца някъде по пътя. Всички вдигнахме на здравица, което пък бе повод и двамата да се сетят, че любезни домакини в българско са ги черпили някаква силна алкохолна напитка, домашно приготвена.

Друг случай, отпреди десетина години: бях барман в „Шератън“, в който бяха отседнали няколко рок-групи, една от които бе Mercy Playground. Тяхната звезда бе изгряла точно тогава, навсякъде звучеше хита им Sex and Candy, вокалистът им се казваше Джон Возниак и вечерта след концерта слезе в бара и се заприказваме. Той, разбирайки че съм от България, казва: Аз съм израстнал с една плоча с ваша фолк-музика. Как така? – Любопитствам аз. Баща ми я бе донесъл отнякъде и аз постоянно я слушах. Първата си песен дори написах, като „обърнах“ една от песните в албума, просто заимствах мелодията и я изсвирих обратно. По късно аз черпя Джон едно поредно мартини, а той в замяна на това пее Sex and Candy по телефона на жена ми, която събудих. Бе 3 след полунощ. Bulgaria rocks, man!

Един познат преподавател в университет, фотограф, призна, че преди

време си представял, че ако мине зад желязната завеса, светът моментално става черно-бял. Той пък си осинови руско дете.

В един дъждовен следобед преди няколко години се запознах най-случайно в Сан Диего с Роб Халфорд, фронтмена на една от любимите ми британски групи Judas Priest. Оказа се, че той имал апартамент в Сан Диего и живеел тук през голяма част от времето. След като му признах, че съм израстнал с неговата музика, поговорихме за любимия ми техен много стар албум Sad Wings of Destiny и стана ясно, че съм от България. Той каза, че скоро преди това имал концерт в София. – Хареса ли ти? – питам го аз. – Да, казва той, но се смее. И веднага добавя – бяхме на някакво късно телевизионно шоу. – Кое? (Макар вече да подозирам какъв ще е отговорът.) На един дълъг тип, с обръсната глава. – Е, как беше? Ами- вдига примитивно рамене и обръща длани нагоре Роб Халфорд, накара ме да пея отново „Breaking the law“ с неговата група. Въздиша и отпуска рамене, повдига вежди, усмихва се. Ясно. Ето и една асоциация за България, с която се срещнах в Америка: голяма част от възрастните са израстнали с един детски филм-мюзикъл на име „Чити Чити Бенг Бенг“ (1968). В него, покрай другото се разказва и за царството *Вългария* (на английски се

произнася досущ като България, с променена първа съгласна) и в това царство един ужасен владетел ненавижда децата и ги хвърля в затвори. В това царство щастието е престъпление. Доста хора са ми казвали, че когато чуят България, в съзнанието им неволно изникват образи от „Чити Чити Бенг Бенг“.

Та така. Примерите са страшно много и един от друг по-интересни. Но като цяло най-честото изражение на американец, който току-що чува откъде си, е позитивно, но празно. И това изпълва с възмущение някои от сънародниците ми. Как така, простите американци не били чували нищо за България!? Та ние, с нашата хилядолетна история, ех-е-е-й... Но какво,

ако такъв един докачалив българин все пак преодолее за миг връхлетялата го горчивина и се сети на свой ред да попита човека пред себе си, той/тя откъде е, и не щеш ли попадне на някой от Небраска, Омаха, Айова или Гуам? Какво знаем ние за тези места? Да, и аз така мисля – нищо. Нищо. За мен не е странна честната реакция на американец, който не знае нищо за България; странна е арогантността на българина, който е възмутен от този факт!

Като дете моите родители ме изпращаха често да прекарвам ваканциите си „на село“, при баба и дядо. Спомням си как, минавайки покрай насядалите по пейките баби с избелели забрадки, се ядосвах на неизменното им „Ти на кого си момче? От’де идваш?“ Какво им влизаше в работата на тези бабушкери да ме питат на кого съм момче? – ядосвах се аз тогава. Схващах думите им като въпроси, а всъщност, те са били просто етикет, код на общуване на едно *традиционно* общество, което още тогава бе започнало да се разпада, а в наши дни агонизира. „Какво мислят американците за нас, българите“ е въпрос, който може да дойде само от недрата на тази *традиционна* парадигма на мислене. Кой точно американци, за кои точно българи – не е ясно. И защо е интересно да се знае какво мислят ТЕ за НАС? С какво това ще промени ежедневието ни? Тази *традиционна* парадигма е най-най-най-общо казано парадигма на племенното мислене; в нея светът се дели на „наши/ваши“, на тук и на там; в нея е важно кой откъде произлиза, големец ли е чичо му, апартаментът му в центъра ли е, на колко ката е къщата му, колко глави добитък има, баща му лежал ли е в затвора и т.н. В тази схема на мислене бе изключително важно „да не се излагаме пред чужденците“, да се представим добре на Световното, „да им разкажем игрите“, да вземаме медали на Олимпиадата, да се „гордеем с историята си“, да се „срамуваме“ от постъпките на този или онзи политик. Всеки българин в тази парадигма е не просто индивидуалност, а удължение на родината, своеобразен амбасадор, който с всяка своя постъпка носи на племето си или чест, или свян. А истината е, че имиджът на България зависи от това с кого говориш. Аме-

риканците, с които аз общувам, имат силно позитивен имидж за България. За останалите мога само да гадая. България е мъничко петънце на картата на света, с великолепни природни забележителности и прилични хора, причинили по-малко страдания на човечеството от повечето свои европейски съграждани. Какъв е имиджът на Белгия, за сравнение? Страната-домакин на Европейския съюз и НАТО, Белгия е отговорна за едни от най-ужасяващите масови престъпления срещу човечеството, извършени по времето на крал Леополд в Конго. Геноцид в размер на милиони и милиони местни жители, избити в края на XIX и началото на XX век – не знам как това засяга имиджа на белгийците към днешна дата. Да не говорим за имиджа на Германия, Япония, Турция, Русия...

Но американците просто не гледат на света по този начин, защото така са научени от най-ранна възраст. Да съдиш за личността по това, откъде идва, е сериозна форма на невеже-

ство. Американците не се интересуват откъде идваш, а закъде си тръгнал. Бивайки заклет и индивидуалисти, те не наслаждат твоята личност върху силуета на държавата, от която си. България, както и всяка страна на планетата, в която те не са били, е Тера Инкогнита. Което е великолепно.

И накрая завършвам с един спомен от първата си година в Щатите. Живеем в Кълъмбъс, Охайо и аз съм в един магазин за втора употреба на Salvation Army. Крача полубезцелно измежду рафтовете с боклуци, не помня какво търся, беше май нещо, свързано с фотоапарата ми. Който е ходил в магазини за втора употреба, знае как миришат те – на стари хора. Не намирам каквото търся и вече почти на изхода, попадам на един сандък с овехтели „National Geographic“ списания и кой знае защо, започвам да ровя из тях като бурсук. Не знам как ровят бурсуците, но си представям, че ровят точно така – като че са в магазин за втора употреба. Изведнъж попадам на един брой от юли

1980-та и корицата му е снимка на излязко конче от тракийските съкровища. Прелистих го смяян и установих, че на практика половината списание е за България. За България тогава, за България преди, за комунизма, за Османското владичество, за прабългарите, траките, за тези преди тях и за тези преди-преди тях. Купих го за 29 цента и излязох. Всичко, което има да се научи за народа, към който принадлежа, може да се научи точно от този брой на „National Geographic“. Автори на материалите са Бойд Гибънс, а фотографа е Джеймс Л. Стенфийлд. Снимките са феноменално добри – те улавят не просто многото лица на България, а най-характерното и общо в тях. Материалът започва в село Горна Сушица, Пиринско, с камион ГАЗ-51, минава през Дондуков, София сутрин, Александър Невски нощем, през Пловдив и Долината на розите, Шипка и манастирите, Пазарджик, Стара Загора, за да свърши с плажовете на Слънчев бряг и Албена. История, география, политика и лични разкази са изплели четиво, което е извлякло най-същественото у нас, квинтесенцията на бита ни. Никъде нищо не е украсено, нищо не е политически оцветено, всичко е такова, каквото навярно е, ако промием калта на злободневието. От страниците на това списание ме гледаше една България, която хем познавах до втръсване, хем сякаш откривах за пръв път. Никаква патетика и славни псевдоисторически измишльотини. Никакво изкривяване на факти. Просто, съвестно и добронамерено, майсторско и достойно търсене на облика на една достойна култура, каквато е и българската. България е такава, каквато е. Няма никакво значение „какво мислят американците за нас, българите“. Далеч по-важно е какво мислим ние, българите за нас, българите.

Захари Карабашлиев

ЗАХАРИ КАРАБАШЛИЕВ

е български белетрист и драматург, живеещ в Калифорния, САЩ. Неговият дебютен роман „18 % сиво“ (2008) претърпява четири издания и е класиран сред стотте най-любими книги на българите в кампанията „Голямото четене“. „18 % сиво“ печели „Цветето на читателите“ – литературна награда, присъждана за търговски успех на книга от веригата книжарници „Хеликон“. Пиесата „Откат“ получава Голямата награда на конкурса „Нова българска драма“ (2008), а пиесата „Неделя вечер“ – най-престижната театрална награда за драматургия в страната, „Аскеер“. Захари Карабашлиев е автор на сборник разкази „Кратка история на самолета“ (2009).